

3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС. СІМЕЙНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО.

УДК 349.3

Ігор Боднарчук,

викладач кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету

Антон Удич,

студент групи ПРзм-21
юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ

Охарактеризовано правове регулювання забезпечення прав дітей з обмеженими можливостями в Україні. Проаналізовано міжнародний правовий статус дитини та статус інваліда. Розглянуто характерні ознаки, за якими людина з обмеженими можливостями може вважатися інвалідом. Зазначено, що враховуючи те, що інвалідність має кілька критеріїв – соціальний, медичний та юридичний, в статті особливу увагу приділено саме юридичному, який базується на конституційній рівності прав та неприпустимості дискримінації за ознакою інвалідності. Обґрунтовано, що запровадження інклюзивної форми освіти в навчальних закладах має забезпечити повноцінну реалізацію права дітей з обмеженими можливостями на здобуття освіти.

Ключові слова: дитина-інвалід, дитина з обмеженими можливостями, інклюзивна освіта, дитина з особливими освітніми потребами.

Боднарчук І., Удич А.

Правовое регулирование обеспечения прав детей-инвалидов в Украине

Охарактеризовано правовое регулирование обеспечения прав детей с ограниченными возможностями в Украине. Проанализирован международный правовой статус ребенка и статус инвалида. Рассмотрены характерные признаки, за которыми человек с ограниченными возможностями может считаться инвалидом. Учитывая то, что инвалидность имеет несколько критериев социальный, медицинский и юридический, в статье особое внимание уделено именно юридическому, который базируется на конституционном равенстве прав и недопустимости дискриминации по признаку инвалидности. Обосновано, что ввод инклюзивной формы образования в учебных заведениях должен обеспечить полноценную реализацию права детей с ограниченными возможностями на получение образования.

Ключевые слова: ребенок-инвалид, ребенок с ограниченными возможностями, инклюзивное образование, ребенок с особыми образовательными потребностями.

Bodnarchuk I., Udych A.

A legal adjusting of providing of the rights for children-invalids in Ukraine

The article is devoted to the legal regulation of the rights of children with disabilities in Ukraine. The article considers the international legal status of the child and the status of a disabled person. The characteristic features on

© Ігор Боднарчук, Антон Удич, 2017

which a person with disabilities can be considered invalid is considered. Given the fact that disability has several criteria – social, medical and legal, in the article special attention is paid to the legal, which is based on the constitutional equality of rights and the inadmissibility of discrimination on the basis of disability. The article substantiates that the introduction of an inclusive form of education in educational institutions should ensure the full realization of the rights of children with disabilities to receive education.

Keywords: disabled child, child with disabilities, inclusive education, child with special educational needs.

Постановка проблеми. Сучасна кризова соціально-економічна ситуація в країні, яка характеризується однією з найнижчих стандартів життя європейських громадян у Європі, ускладнює вже складну ситуацію з дітьми-інвалідами. У таких умовах діти з обмеженими можливостями, які є вкрай уразливими та потребують особливої уваги з боку держави та належного правового захисту їхніх прав. Сьогодні країна реалізує низку реформ практично у всіх сферах його суспільного життя, в тому числі у сфері забезпечення прав дітей-інвалідів. З розвитком державних програм у сфері забезпечення прав людей з обмеженими можливостями їх стандарти та якість повинні стати все більш популярними. Це пов'язано з тим, що в нашій країні як найвища соціальна цінність визнаються люди, їхнє життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека, а права дітей-інвалідів гарантовані державою на конституційному рівні. У зв'язку з цими гарантіями, існує потреба в комплексному правовому захисті та захисті прав таких дітей в Україні.

Інвалідність у світі розглядається як проблема не в людині, а в суспільстві загалом. Саме тому права дітей з особливими потребами, перш за все, залежать від держави та кожного члена суспільства зокрема. У зв'язку з вищесказаним, доцільно звернути увагу на певні аспекти, пов'язані з питаннями прав дітей-інвалідів, необхідністю їх соціальної інтеграції та запобіганню дискримінації щодо них. Особливе місце в суспільстві – соціальний аспект інвалідності, через те, що особи, які мають певні фізичні або психологічні характеристики, як правило, не здатні брати повну участь у соціальних процесах.

Останні дослідження. Правове регулювання людей з обмеженими можливостями розглядалося багатьма науковцями, серед яких В. Б. Авер'янов, С. М. Алфьоров, М. М. Антонович, І. Л. Бородин, Ю. П. Битяк, С. В. Ващенко, Л. Д. Воєводин, Б. М. Габрічідзе, В. М. Гарашук, Т. М. Заворотченко, М. Л. Захаров, Д. П. Звоненко, А. В. Іпатов, Т. О. Коломоєць, А. М. Куца, Н. П. Матюхіна, В. Я. Настюк, Н. Р. Нижник, В. І. Олефір, Л. Л. Попов, А. О. Селіванов та ін.

Мета статті – проаналізувати правове регулювання забезпечення прав дітей з обмеженими можливостями.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце в забезпеченні прав дітей-інвалідів посідає правовий аспект проблеми, що зумовлює законодавче та правове регулювання державної політики, правове визначення та вивчення існуючих проблем у цій сфері. Складність життєвих інтересів дитини з інвалідністю, реальність їх реалізації вимагає зусиль учених різних галузей знань, і провідною з них має бути наука про право. Це пояснюється тим, що лише правознавство консолідує різноманітні знання про людей, суспільство та державу, систематично вивчаючи їх проблеми. Вона має достатній арсенал наукових інструментів для вирішення існуючих проблем, вирішення яких неможливе без юридичної оцінки відповідних заходів. Важливо також, щоб юриспруденція у своєму визначенні відповідала ідеї справедливості, на основі якої лежить безпека людини.

Конвенцією про права дитини в ст. 1 зазначено, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, не досягає повноліття раніше [1].

Аналіз певних теоретичних проблем відіграє важливу роль у вирішенні питань забезпечення прав та свобод інвалідів. Насамперед мова йде про визначення терміну «інваліди» та інших категорій, які тісно пов'язані з нею.

У Конвенції про права осіб з інвалідністю до таких осіб віднесено тих, що мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушеннями, в житті такої людини можуть заважати їхній повноцінній участі в житті суспільства нарівні з іншими. В меті Конвенції наголошується на забезпеченні осіб з інвалідністю такого повноцінного життя, яке не буде принижувати їх гідність та достоїнство [2].

Перше, з чим стикаються діти-інваліди, – це можливість повноцінної реалізації конституційного права на здобуття освіти.

Як зазначає ст. 3 Закону України «Про освіту», в нашій країні створюються рівні умови доступу до освіти. Стаття також уточнює, що право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності та інших ознак [3].

Ст. 21 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» закріплює за державою обов'язок надати можливість дітям-інвалідам отримати дошкільне виховання та здобути освіту на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям. Дошкільне виховання, навчання інвалідів здійснюється в загальних або спеціальних дошкільних та навчальних закладах [4].

Для забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі інвалідів, керівники дошкільних, загальних, позашкільних та інших навчальних закладів, незалежно від їхнього типу та підпорядкування, повинні надати їм відповідні умови для навчання. Особливу увагу слід приділити архітектурній доступності всіх функціонуючих навчальних закладів, а також капітально відремонтованим та новим будинкам.

На жаль, з боку законодавця увага до проблем дітей-інвалідів почала приділятися лише останні 5–7 років. Це вражає, адже проголошуючи державу соціальною, права інвалідів мали бути забезпечені в першу чергу. Нажаль Практика радянського періоду щодо виштовхування інвалідів з суспільного життя громади має дуже великий вплив і сьогодні.

Однією з умов ефективної соціальної адаптації дітей з особливими потребами має бути інклюзивна освіта. Європейський досвід показує, що більшість з цих дітей можуть навчатися у загальноосвітніх школах за моделлю інклюзивної освіти, яка передбачає надання якісної освіти освітні послуги для учнів зі спеціальними потребами у звичайних класах (групах) загальної освіти (дошкільних) навчальних закладів за умови, що вчителі та сім'ї належним чином підготовлені.

Термін «інклюзивність» (англійська – включення) означає включення або приєднання. Він запозичений з англійської, але це не точний переклад.

Національна асамблея інвалідів України зазначає, що інклюзивність – це політика та процес, який забезпечити повну участь усіх членів суспільства у всіх сферах життя. В основі інклюзії лежить нова філософія і методологія шкільної освіти, яка повинна враховувати потреби кожної дитини, в тому числі обдарованих й з особливими освітніми потребами.

Відповідно, в кожному районі (місті), на початку навчального року повинна бути чітка база даних про всіх дітей-інвалідів дошкільного та шкільного віку, які вимагають створення необхідних умов для їх інтеграції в загальноосвітній навчальний простір. Особливу увагу слід приділяти дітям-інвалідам, які перебувають вдома на індивідуальному навчанні через архітектурну недоступність навчального закладу.

У той же час слід зазначити, що це стосується не тільки дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, а й сліпим і глухим людям. Потрібно в навчальних закладах, які не відповідають будівельним стандартам, зробити умови для реалізації права таких дітей на освіту.

Вимоги щодо архітектурної доступності навчальних закладів визначено Державними будівельними нормами В.2.2-17:2006. У 2010 р. було внесено доповнення до ДБН В.2.2-3-97 стосовно забезпечення умов для організації інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами у середніх школах.

Критерій доступності навчального закладу визначає такі вимоги:

- доступність сусідньої території до будівлі навчального закладу;
- вхід та безперешкодне переміщення в приміщенні;
- доступність дверей і відкритих порожнин;
- адаптація для використання ванних кімнат, місць відпочинку та всіх об'єктів в установі без винятку;

Керівник школи повинен піклуватися про безпечне перебування дитини з дитиною-інвалідністю, особливо під час її відвідування майстерні, спортивного залу тощо, щоб запобігти травмі.

Для дитини, що використовує візок, також необхідно створити відповідні зручні умови за столом. Для того, щоб створити безперешкодний доступ до будівлі та приміщення навчального закладу для сліпих та глухих дітей, необхідно використовувати державні будівельні норми В.2.2-31: 2011, в яких надається керівництво щодо технічних вимог до використання тактильних наземних та знаків підлоги у будинках та об'єктах для людей із вадами зору.

Для сліпих дітей у навчальному закладі надавати тактильну та надійну інформаційну систему.

Для дітей з порушеннями слуху існує система візуальної інформації: забезпечити необхідне тактильне (рельєфне) та візуальне (кольорове) попередження на початку і в кінці сходів; влаштувати перила з обох боків.

Обов'язково прикріпити таблички для незрячих дітей про призначення кімнати зі шрифтом Брайля на доступній висоті. На дверях, на сходах повинні бути кольорові маркувальні смужки, написи «Вхід», «Вихід» для дітей з вадами зору.

Необхідно також позначити перші та останні сходинки іншим кольором (як правило, оранжевого кольору) з метою полегшення орієнтації людей зі зниженим зором і запобіганням їх травмі [5].

Для дітей, які не можуть відвідувати державні заклади охорони здоров'я, органи місцевого самоврядування організують індивідуальну або дистанційну освіту. Право вибору навчального закладу або форми освіти належить батькам дитини.

З 2014 р., згідно з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами від 21 серпня 2013 р. № 607, спеціальні навчальні заклади розпочали поетапне впровадження нових навчальних програм. Державний стандарт також відповідає державним санітарним нормам та правилам щодо «Гігієнічних вимог до організації з обслуговування спеціальних загальноосвітніх шкіл (дитячих будинків) для дітей, що потребують корекції фізичного та (або) психічного розвитку, а також центрів з підготовки та реабілітації» [6].

Висновок. Попри нормативно-правове закріплення прав дітей-інвалідів, в реальному житті ми бачимо неспроможність цих декларативних приписів закону забезпечити нормальне існування цієї категорії осіб. Незважаючи на вимогу недискримінації таких дітей за ознакою інвалідності, юридичні особи приватного та публічного права ігнорують їх права. Наприклад, така мінімальна вимога, як обладнання пандусами виконується для галочки, що часто призводить до абсурдної ситуації, коли наочно можна побачити, що ним не може скористатися навіть повністю здорова людина. А на пандусі та дзвонику все і закінчується, бо більшість сходів, ліфтів, ширина коридорів, громадський транспорт, банкомати, каси в супермаркетах не пристосовані для людей з обмеженими можливостями. Фактично дуже мізерна кількість ігрових дитячих майданчиків, ясла-садків, шкіл чи ВНЗ, які були би зручними для дітей-інвалідів. Констатуємо, що наше суспільство може визнати рівність гомосексуалістів, але не рівність дітей з обмеженими можливостями. Для подолання цієї проблеми необхідно вести роз'яснювальну роботу серед населення, з раннього віку вчити дитину не цуратися дітей-інвалідів та надати таким дітям можливість отримувати освіту поряд з іншими дітьми.

Список використаної літератури

1. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
3. Про освіту : Закон України, прийнятий 05.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон в редакції від 26.10.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12/page2>.
5. Лист МОН України № 1/9-280 від 05.06.2015 р. «Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році».
6. Лист МОН України № 1/9-414 від 13.08.2014 р. «Про забезпечення безперешкодного доступу до навчальних закладів».

References

1. *Konvenciya pro prava dutunu: pryinyata 20 noyb. 1989 [Convention on the Rights of the Child] (1989, November 20).* Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021 [in Ukrainian].
2. *Konvenciya pro prava invalidiv: pryinyata 13 dec. 2006 [Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Convention on the Rights of Persons with Disabilities)] (2006, December 13).* Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 [in Ukrainian].
3. *Zakon Ukrainy pro osvitu pryinyaty 05 ver. 2017 roku № 2145-VIII [Law of Ukraine About education, № 2145-VIII.] (2017, September; 05).* Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
4. *Zakon Ukrainy pro osnovy socialnoi zahishenosti invalidiv v Ukraine pryinyaty 21 mart. 1991 876-XII [Law of Ukraine On the basis of social protection of persons with disabilities in Ukraine № 2145-VIII] (1991, March, 21).* Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12/page2> [in Ukrainian].
5. *On the organization of the educational process for students with special educational needs of general education institutions in the 2015/2016 academic year. – Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 05/06/2015, 1, 9-280 [in Ukrainian].*
6. *On ensuring unhindered access to educational institutions. – Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine dated August 13/2014, 1, 9–414 [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 14.12.2017.